

Kirjan artikkelit ovat sinänsä mielenkiintoisia, mutta eivät kirjan ilmestymishetkellä enää aivan tuoreita. Työläisten elintason vuosisataista vähittäistä ja kumuloituvaa kohoamista korostava ja 1400-luvun työläisten kulta-aikaa kritisoiva John Hatcherin artikkeli on vuodelta 2011 ja keskustelua myös yleisemmälle tasolle nostava Graig Muldrewin ja Leicesterin yliopiston Steven Kingin artikkeli on uusintapainos vuodelta 2006.

Kirjan tutkijat kokevat olevansa pitkään jatkuneessa kiistassa pahasti alakynnessä. Siksi oman argumentin toistaminen koetaan välttämättömäksi. Kirjan tekijöiden koulukunta on ilmiselvästi turhautunut. Vauhdikkaisiin yleistyksiin kohdistettu tieteellinen kritiikki on heidän mielestään jäänyt taloushistoriassa pahasti sivuraiteelle. Epärealistiset palkat on hyvä otsikko tälle sitkeästi omaa näkökulmaansa esitelleiden tutkijoiden artikkelikokoelmalle. He uskovat olevansa oikeassa eivätkä anna periksi, vaikka heidän mielestään harhatictietoja ansiotason kehityksestä levittävät tutkijat ovat painosten herroja.

Tapio Bergholm
Itä-Suomen yliopiston dosentti

Kaikkia yhdistävä kuolema

Ilona Pajari, Jussi Jalonen, Riikka Miettinen
& Kirsi Kanerva (toim.):

Suomalaisen kuoleman historia. Gaudeamus 2019.
415 s. ISBN 978-952-354-014-1.

Kuolema on aihe, josta vaietaan äänekkäästi. Näin voidaan ajatella sekä nykykulttuurin osalta että historian tutkimuksen saralla. Harvoin edes lähihistorian tutkija tulee välttäneeksi syntymä- ja kuolinvuosien kirjauksia käsikirjoitukseensa, oli kyseessä sitten tieteenalan uranuurtaja tai veteraanipoliitikko. Tämän lisäksi kuoleman ympärille kehittyneet käytännöt on tulkittu keskeisiksi "todistusaineistoksi" jopa kulttuurin synnyn ajoittamisen näkökulmasta mentäessä ajassa taaksepäin aina nykyihmisen esivanhempiin saakka. Kuten käsillä olevan *Suomalaisen kuoleman historian* toimittajat toteavat, "kuolemaa aiheena on pidetty erikoisena ja marginaalisena tai sitä ei ole hahmotettu omana kysymyksenään lainkaan." Kun ajatellaan kuoleman suoranaista läpitukenvuutta esimerkiksi kulttuurin, yhteiskunnan järjestämisen, teknologian kehityksen ja eettisten ohjeiden kannalta, kuoleman historian erottaminen erilliseksi tutkimusalakseen voi helposti näyttäytyä jopa perusteettomalta. Mitä erityistä kuoleman historiasta sinänsä voidaan siis sanoa, vai onko kuoleman historian tutki-

mus vain uudelleen paketoitua kulttuuri- ja sosiaalishistorian tutkimusta?

Suomalaisen kuoleman historia kokoaa yksiin kansiin laajan valikoiman kuoleman historian tutkimuksen näkökulmia pitäen painopisteen otsikon mukaisesti Suomessa. Kirjan ensimmäisessä osiossa kuolemaa tarkastellaan kulttuurihistoriallisesta lintuperspektiivistä, minkä jälkeen lukijaa kuljetetaan teemoitettujen osioiden läpi. Kuolemaan liittyviä käsityksiä, käytäntöjä, sosiaalisia ja poliittisia merkityksiä sekä esimerkiksi hautaustapoja ja niihin kytkeytyvän liiketoiminnan historiaa tarkastellaan erilaisissa historiallisissa viitekehyksissä. Kirjan päättävässä "Kuoleman julkisuus ja yksityisyys"-luvussa tarkastelu ulotetaan 2000-luvulle ja digitaalisen viestintäteknologian ja sosiaalisen median aikaan.

Teoksessa hahmottuu yleiskäsityksen sijaan joukko paikallisia *suomalaisia kuolemia*, mikä havainnollistuu erityisesti kuoleman sosiaalishistoriaan keskittyvässä "Kuoleman eriarvoisuus"-osiossa. Hyvänä esimerkkinä tästä on kaupungistumisen merkitys kuolemaan liittyvien kokemusten ja käytäntöjen muuttumisen kannalta sekä nälhädän tai sodan viitekehyksen vaikutus kuoleman arvottamiseen ja ymmärtämiseen. Nämä ja muut teoksessa esitellyt näkökulmat havainnollistavat, kuinka kuoleman historian tutkimus voi lisätä kokemuksellisuutta perinteisten talous- ja sosiaalishistorian sekä sotahistorian kysymysten tarkasteluun. Laajojen ja pitkäkestoisten tapahtumien tai rakenteellisten tekijöiden analyysin rinnalla jokaiseen kuolemantapaukseen liittyvät erityispiirteet korostuvat teoksen itsemurhia, kuolemanrangaistusta, marttyyrikuolemaa ja sotakuolemia käsittelevissä luvuissa. Ajallisesti tarkastelu rajoittuu pääosin toiseen maailmansotaan ja sitä edeltäneisiin aikakausiin. Hyvinvointiyhteiskunnan aika jää suhteellisen vähälle huomiolle. Sanallisen annin ohella kirja ruokkii lukijan mielikuvitusta ja piristää (?) kertontaa runsaalla tekstin sekaan sijoitellulla kuvituksella. Kuvitus täydentää aidosti tekstiä ja välttää kliseisimpien historiallisten kuolema-aiheisten kuvien kierrätyksen (vaikka eräs kuolemantanssi-maalaus kirjan kansien välistä löytyykin).

Teoksen luvut eivät muodosta yhtenäistä analyttistä jatkumoa tai kronologiaa, mikä lukeutuu sekä teoksen vahvuudeksi että heikkoudeksi. Lukijaa kuljetetaan välillä vuosisatoja ylittävässä lintuperspektiivissä ja heti perään aikalaisaineistoa hyödyntäen nälnriivaamalla kylänraiteilla vuosina 1868–1870. Näkökulmien vaihtelu korostaa kuoleman lukuisia kulttuurisia, sosiaalisia ja käytännöllisiä merkityksiä yli vuosisatojen sekä tarjoaa sangen konkreettisia kuvia kuoleman kohtaamisesta eri aikoina ja erilaisissa olosuhteissa. Samalla teos tulee esitelleeksi historiantutkimuksen näkökulmien ja menetelmien skaalaa aina arkeologista aineistoa hyödyntävästä analyysistä poliittiseen sotahistoriaan ja jälkistruktuurialiseen diskurssianalyysiin – vain muutama näkökulma mainitakseni.

Nämä seikat nostavat esiin myös laajaan – tässä tapauksessa *erittäin* laajaan – aiheeseen paneutuvan kokoomateoksen tyypilliset kompastuskivet. Yksittäiset luvut jäävät nyt tarpeettoman etäälle toisistaan. Esimerkiksi teoksen aloittava kuolemaa reformaatioajan Euroopassa käsittelevä luku on tarkoitettu taustaluvuksi kuoleman historian käsittelylle Suomessa, mutta yhteydet myöhempien lukujen ja avauksen välille jäävät uupumaan. Näkökulmien hajanaisuus alleviivaa turhankin konkreettisesti yhtä tekijöiden loppupäätelmää, jonka mukaan ”kuoleman historiasta [...] on vaikea löytää yhtä suurta tarinaa.” Voidaan kuitenkin väittää, että kuoleman käsitteeseen niin menneisydessä kuin nykyisydessä sisältyy monista ulkoisista eroista huolimatta tiettyjä ydintapahtumia ja -kokemuksia. Nyt kuoleman historiaan liittyvien universaalien piirteiden ja erityisten ilmenemismuotojen analyysi jää valitettavasti suurelta osin uupumaan, vaikka laaja näkökulmien kirjo olisi mahdollistanut hedelmällisen vuoropuhelun.

Kokonaisuudessaan *Suomalaisen kuoleman historia* on onnistunut lisä kuoleman historian tutkimusta käsit-

televään kirjallisuuteen ja tervetullut teos, joka kokoaa uusia aihetta käsitteleviä puheenvuoroja yksiin kansiin. Sitä voikin perustellusti pitää avauksena uudelle kuoleman historian tutkimukselle, mikä onkin yksi teoksen toimittajien sille asettamista tavoitteista. Samalla *Suomalaisen kuoleman historia* havainnollistaa minkä tahansa ilmiön historian tutkimukseen käytettävien erilaisten näkökulmien ja menetelmien kirjoa ja kuinka eri kokosiin ja mittaisiin ajallisiin ja alueellisiin osa-alueisiin keskittyminen rikastuttavat ensinäkemältä itsestään selvän ilmiön tutkimusta. Siten teos tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia uusille avauksille paitsi kuoleman historian puitteissa myös laajemmin erilaisten kaikkia ihmisiä koskettavien ilmiöiden historian tutkimukseen. Mutta onko kuolemalla oma erityinen historiansa? Teos osoittaa, että näin näyttäisi olevan. Tämä ilmenee ennen kaikkea siinä, kuinka erilaisten kuolemaa ja sen käsittelyä määrittävien muuttujien historiallisen analyysin kautta voidaan syventää ympäröivän yhteiskunnan ja aikakauden ymmärtämistä esimerkiksi kulttuuri-, sosiaali-, talous-, sota- ja tieteenhistorian erityisistä näkökulmista.

Mikko Myllykangas, FT
Oulun yliopisto